

SƏRHƏDSİZ SÖZ SƏRVƏTİMİZ

Mehmet RIHTIM QARABAĞLI MİR HƏMZƏ NİGARİ

Canan diləyən dağdağai-cana düşərmi?

Can istəyən əndişeyi-canana düşərmi?

Girdik rəhi-sevdaya cünunuz, bizə namus

Lazım deyil, ey dil ki bu iş şana düşərmi?

deyərək Haqqa olan hədsiz eşqini, Onun yolunda pərvasız sərgərdan halını ifadə edən Qarabağlı Mir Həmzə Nigari, aşiqanə şeirləri ilə təsəvvüf ədəbiyyatının önəmli bir şairi, könüllər sultanı, böyük bir sufi şəxsiyyətdir. Azərbaycanda Qarabağ xanlığının Bərgüşad mahalının Cicimli kəndində, 1805-ci ildə dünyaya gəlmişdir. Atası Mir Paşa adı ilə tanınan Mir Rükəddin əfəndi, anası isə Qızxanımdır. Həmzə əfəndinin Həzrəti Zəhranın övladlarından olan ulu babaları hicrətin birinci və ikinci əsrlərində sülalələri və həmvətənləri ilə birlikdə uzaq bir ölkədə gizlənmək və yaşamaq məcburiyyətində qalmışlar. Həmin əsrdə Qafqazın Qarabağ vilayətinə köçərək burada bir kəndə yerləşmişlər. "Cicimli" adlanan bu kənd ulu seyidlərin gözəl və müqəddəs bir məskəni olmuşdur.

Həmzə əfəndi uşaqlığını Cicimlidə keçirmişdir. Sadə bir həyat sürən bu kənddə tay-tuş və yaşıdları kimi o da silah, barıt, qurşun, saçma kimi odlu silahlara həvəs göstərər, bunlarla məşğul olarmış. 15

yaşına qədər molla yanına göndərilmişə də getməkdən imtina etmişdir. Axırda anasının danlaqlarından zara gəlib, kənddən qaçaraq o zamanın məşhur müdərrişlərindən Qaraqaş kəndindəki Mahmud əfəndinin yanına gedərək, orada təhsilə başlamışdır. Qaraqaşda təhsil aldığı zaman Nurəddin əfəndi adlı bir şəxslə zövcəsi Nigar xanım onun hər cür ehtiyacını qarşılımış, təhsili üçün lazım olan yardımı bu xanımdan görmüşdür. Kəsb-feyz etməsində bu qadının dəstəyini təqdir edərək “Nigari” təxəllüsünü götürmüş və divanında bu addan istifadə etmişdir.

Qaraqaşdan ayrıldıqdan sonra Şəkinin Dəhnə kəndinə gedərək Şikəst Abdullah əfəndinin dərslərində iştirak etmişdir. Burada “Mutavvəl”ə qədər dərs almış, ancaq verdiyi bir suala müəllimdən qaneedici cavab almadığına görə buranı tərk edərək 1250-51-ci illərdə Hicri Osmanlı tərəfinə keçmişdir.

Azərbaycandan çıxaraq öncə o vaxtlar Sivasda yaşayan Kürdəmirli Şeyx İsmayıl Şirvaninin (1782-1848) yanına gəlmişdir. Bir rəvayətə görə isə; böyük cəddi Hz. Əli (r.a.) məna aləmində İsmayıl Siracəddin Şirvani həzrətlərinin yanına getməsini, onun etibarlı yardımlarına can verməsini əmr etdiyindən, dərhal Qarabağdan yola düşüb o zatın himayə qanadlarının altına sığınmışdır.

Həmzə əfəndinin “Hər nəfəsi Məsih nəfəsinə bənzər, hər nəzəri nəziri-kimya” dediyi müəllimi və mürşidi İsmayıl Siracəddin Şirvani o zamana qədər cismən görmədiyi sadıq ziyarətçisinin təmiz sülalədən olduğunu kəramət gözü ilə kəşf etmiş, yanındakıları bu vəziyyətdən hali etmişdir. Həmzə əfəndi 20 ildən artıq mürşidinin hüzurundan və xidmətindən ayrılmamış, təhsilinə burada davam edərək, istər şəriət elmlərində icazətnaməsini, istərsə də təriqət irfanında xilafətnaməsini Şeyx İsmayıl əfəndidən almışdır.

Rəf oldı pərdə kəşf oldı hayil

Öpdün kim dərgah-ı Şah İsmayil

Dövləti-Xaliddən geydin həmayil

Ey dili-çakər, ey qulamı-Hindi

Həmzə Nigarinin Qarabağa dönüşü

Həmzə əfəndi, mürşidi İsmayıl əfəndi Sivasda olduğu 1834-cü ilə qədər onun yanında qalaraq, Sivasdan Amasiyaya birlikdə qayıtmış və Gümüşlü Saracxanə mədrəsələrində çilə çəkmişdir. Onun mürşidinin yanında ikən göstərdiyi hörmət, diqqət və etina hüdudsuz olmuşdur.

Burada təsəvvüfi tərbiyəsini tamamlayıb 1834-cü ildə həccə getmiş və qayıtdıqdan bir müddət sonra mürşidi tərəfindən verilən əmrlə Qarabağa dönmüşdür.

Hicri 1256-57-ci (miladi 1840-1841) illərdə o təkrar Cicimliyə qayıtmış, burada müəllimlik etməklə bütün Qarabağ mahalında şöhrət tapmışdır. Daha sonra Salvartı yaylasında Araz çayı kənarında yerləşən Mollaməhərrəmli kəndindən Allahverdi əfəndinin qızı Əminə xanımla evlənmiş və ondan Siracəddin adlı oğlu dünyaya gəlmişdir. Nigarinin divanında adını çəkdiyi Fəxrəddin Ağabalının şairin həyatına dair mənqibələri ehtiva edən “Hümayi-Ərş” adlı əsərində onun öz doğma kəndinə qayıtması

və buradan Bərgüşad mahalının (indiki Qubadlı rayonu) Mirlər kəndinə köçməsinə bəhs edərək deyir:

“Doğum yeri olan Cicimliyə gider-gitmez təcəlliyatı-fitriyyəsinə məknuz bir mevhibəyi-Sübhaniyyə olan bu zatın şöhrəti həməən bulunduğu çevrədə yayılmış və hər tərəfdən elm və irfan təhsili üçün bir çox kimsə koşuşub gəlmişlərdir. Cicimlidə və Bərgüşadda Mirlər köyündə tədris və tərbiyə vəzifəsi ilə iştiğal etmişlərdir. Cicimlidə kışın Həkəri ırmağının kənarında Sarı Aşıq namındakı məczubi-ilahinin məzarı civarında inşa edilən mədrəsələrdə tədrisatda bulunmuş və Bərgüşadda da Mirlər köyündə Bərgüşad ırmağının kənarındakı xüsusi hücrəsində elm və irfan dağıtmışlardır...”

Qarabağda evlənib övlad və əyal sahibi olan Mir Nigari, üzərinə düşən elm öyrətmək vəzifəsini də haqqınca yerinə yetirərək ətraf xalqın elm və irfanından faydalanması üçün bütün zamanını sərf etmişdir. Hər kəsi elm və irfana təşviq edir və həvəsləndirir, islamiyyətin əmr etdiyi qaydaları öyrədirdi. Bu sırada eyni əmək və məfkurə uğrunda özünü fəda etmiş pirdaşı Ağdaşlı Ahməd əfəndi ilə Şuşada Xan bağı adlanan yerdə Qarabağ xanı Xasay xanın imarətində bir məclisdə olmuşdu. Bu məclisdə kəsif bir islam millətinin mövcud olduğu bir mühitin xristian bir hökumətin idarəsi altında qalmasının düzgün olmadığı məsələsi ətrafında bir sıra düşüncələr formalaşmışdır. Müzakirə əsnasında “Ey iman edənlər! Yəhudiləri və xristiaları özünüzə dost tutmayın” ayəsinin məna və məzmununa uyğun hərəkət edilməsinin fərz olduğu barədə ortağ bir fikrə gəlmişlər. Bundan sonra necə hərəkət ediləcəyi müzakirə edilərək yazılı bir qərar əsasında hərəkət etmək barədə razılıq əldə olunmuşdur. Bu qərara görə, Osmanlı hökuməti ilə Rus hökuməti arasında hər hansısa səbəbdən meydana gələcək ixtilaf səbəbilə iki dövlət arasında düşmənçilik doğuracaq bir hal baş verərsə, Osmanlı ordusunun hücumunun ardınca Qarabağda Şeyx Hacı Həməzə əfəndi, Şəkiddə Əhməd əfəndi, Dağıstanda Xasay xanın dərhal fəaliyyətə keçərək ani və ümumi üsyan meydana gətirmək barədə sözləşdiklərini açıqlayan bir məktubun o zamankı Qars mütəsərrifinə göndərilməsi qərarlaşdırılmış. Bundan sonra qərarın surətini açıqlayan məktub bu iki irfan günəşi tərəfindən möhürləndikdən sonra Xasay xan da qondarma bir adla imza çəkmiş və məktub iki zata təslim edilərək Qarsa doğru yola çıxarılmışdır. Həməzə və Əhməd əfəndi də məclis dağıldıqdan sonra öz yerlərinə qayıtmışlar.

Bu sırada hadisəni gizlicə dinləyən Xasay xanın xain xidmətçisinin məsələni rus hökumətinə xəbər verməsi ilə bu iki zatın rus hökuməti tərəfindən təsbit edilməsi ləngiməmiş, təqib edilərək ələ keçirilmişlər və üzərlərindəki məktub tapıldıqdan sonra saxlanılmışlar. İşgəncə göstərilməsinə və dindirilmələrinə baxmayaraq islamiyyətə yaraşan bir igidliklə həqiqəti qəti şəkildə inkar etmişlər. Hadisədən xəbərdar olan Xasay xan dərhal iki cəsür adamını yola çıxararaq gecəyarısı birini Cicimliyə, birini də Ağdaşa göndərmişdir. Cicimliyə yetişən, məsələnin əhəmiyyətini layiqincə təsvir etmiş və Şeyx Hacı Həməzə əfəndi bir neçə müridi ilə o gecə piyada qaçaraq 12 saat müddətində Araz çayından İran sərhəddinə keçmişdir. Digər zat isə vaxtında çatmadığından Əhməd əfəndi tutulmuş və qandal vurularaq Sibirə sürgün edilmişdir.

Həməzə əfəndi, Araz çayını keçdikdən sonra Culfa, Təbriz, Xoy, Salmas, Rumiyyəyə vararaq Bəyazid yolu ilə Ərzuruma gəlmiş və təhlükəsizliyə qovuşmuşdur.

Təbrizə gəldiyi vaxt İran hökuməti tərəfindən qaldığı yer mühasirəyə alınmış, lakin tutulub Rusiyaya təslim edildiyi əsnada Təbriz valisinə xitabən yasavullardan biri vasitəsilə göndərdiyi məktub sayəsində qurtulmuşdur.

Hicri 1267-ci (miladi 1850-51) ilin sonlarında Ərzuruma gələrək burada yerləşən Həmzə əfəndi, dörd ilə yaxın müddət burada yaşamışdır. 1271-ci (miladi 1854-55) ildə isə İstanbula gələrək Fatihdə Hırkai-Şərif məhəlləsində məskunlaşmışdır. İstanbulda olduğu müddətdə bir çox zat intisab etmişdir. Bir dəfə Mustafa Rəşit Paşa ziyarət edərək ehtiyacının təmininə cəhd etmiş və Əmir Buxari dərğahı postnişinliyini təklif etmiş, ancaq o, qəbul etməmişdir.

Seyid Nigari 1275-ci (miladi 1858-1859) ildə Ərzuruma gələrək nəqşibəndiliyi pirlərindən öyrəndiyi şəkildə insanlar arasında yaymaqla onları hidayətə istiqamətləndirməyə çalışır. Bu illərdə vətəninə qoyduğu zövcəsi Əminə və oğlu Siracəddini də yanına gətirir. Lakin özü kimi şair olan oğlu Siracəddin çox gənc - 20 yaşında ikən xəstələnib vəfat edir. Onun ölümü Şeyxin həyatında dərin və ağırlı bir iz buraxır.

Hicri 1283-cü (miladi 1866-1867) ilə qədər Ərzurumda yaşayır, sonra yaxın dostları ilə birlikdə Amasyaya gedərək Merzifona yerləşir və burada da 1301-ci (miladi 1866-1867) ilə qədər Şeyxi İsmayıl Şirvaninin yerinə uzun müddət irfan dərslərilə yanaşı, kəlam və məntiq, eləcə də Sədi Şirazi oxudur.

Seyid Nigarinin təsəvvüfi fəaliyyəti nəticəsində ətrafına çoxsaylı tərəfdarlar toplanmaqla yanaşı, şöhrəti geniş yayılmış və sevənləri, ehtiram göstərənləri artmışdır. Bundan narahat olanlar onun dövlət üçün təhlükə olacağından qorxuya düşərək, iftira məktubu ilə hökumətə şikayət etmişlər. Nəticədə, əvvəlcə Samsuna, sonra da Xarputa sürgün edilmişdir.

Hicri 1303-cü (miladi 1885-86) ilin Qurban bayramında Mir Həmzə əfəndinin yanına bayramlaşmağa gəlmiş vali Hacı Həsən Paşa ilə cərəyan edən söhbət əsnasında “vaxtının yaxınlaşdığına işarə edərək vəfat etdikdə cənazəsinin Amasiyaya göndərilməsini, orada oğlu ilə bir məkanda yatmaq istədiyini və ondan bu lütfü əsirgəməmələrini” rica və vəsiyyəət etmişdir.

Vali Paşa bu vəsiyyəət üzərinə:

- Əfəndim, Allah ömrünüzü uzun etsin. İnşallah hələ çox uzun illər yaşayacaqsınız. Allah göstərməsin, belə bir halla qarşılaşdıqımızda buradaca nurlu qəbriniz üzərində gözəl bir türbə bina etdirərik, demişdir. Həzrət israr edərək:

“Bu yaxınlarda Xudanın dərğahına yollanacağımı hiss edirəm. O zaman nəşimin Amasiyaya göndərilməsi lütfünü sizdən gözləyirəm. Bu hərəkətiniz Allaha qatında da məqbul olar” deyər qarşılıq vermişdir. Vali cavabında: “Əfəndim, təkrar edirəm, Allah qorusun. Əfəndimizin qəlbinin saflığına tam etimadım olduğundan ərz edirəm ki, belə bir halda havalar isti, Amasiya isə on, on iki günlük bir məsafədə yerləşdiyindən mübarək nəşiniz yollarda narahat olar” deyir. Cavabdan valinin nə demək istədiyini başa düşən bu arif piri “Səksən ildir bu vücud Allah demişdir. Ondan başqasını zikr etməmiş, ondan qeyrisii görməmişdir. Səkkiz gün içərisində çürüyüb iylənəcəksə, qoy olsun” demiş. Bu izahatdan mütəəssir olan o dəyərli vali Paşa həzrətləri onu demək istəmədiyini söyləyərək üzrxahlıq etmişdir.

İndiki türbəsinin olduğu yerdə dəfn edilmişdir. Dəfn edilməzdən əvvəl hökumət xəbər tutaraq jandarma komandanı, məclisi-idarədən bir nümayəndə, bələdiyyə həkimi gəlmiş və tabutun qapağını açaraq, cəsəddə dəyişmə əlamətlərinin olub-olmadığını tədqiq etmişlər. Heç bir dəyişiklik olmadığı görünən nümayəndələr cəsədin mumyalanmasından şübhələnərək sinəsini, bağırını açmışlar və buna dair də heç bir əlamət tapmadıqda təəccüb içində qalmışlar. Həmzə Nigari həzrətləri 1885-ci ildə

(Məhərrəm ayının 13-ü, bazar ertəsi günü (29 iyul) axşamtərəfi vəfat etmiş, cənazəsi vəsiyyətinə əsasən at arabası ilə Xarputdan Amasyaya aparılmışdır.

Həmzə əfəndinin müridi, Qazaxlı Hacı Mahmud əfəndinin səyilə Qarabağ, Qazax və Borçalıdakı müridlərdən toplanan ianə ilə türbəsi, türbənin yanında da bir məscid inşa edilmişdir. Bu məscid Amasiyada indi də “Şirvanlı camisi” adı ilə tanınır.

Onun Türkiyəyə hicrətindən sonra xüsusən Hacı Mahmud əfəndinin fəaliyyətləri nəticəsində Qafqazdan on minlərcə insan köç edərək Amasiya və ətrafına yerləşmişlər.

Şair Nigari

Mürşidi İsmayıl Şirvani onun üçün belə söyləmişdir: “Mir Həmzə ilahi eşqlə məhvi-vücuda olmuşdur. Onun mürşidi eşqdır.”

Türk ədəbiyyat tarixçisi İskəndər Pala Nigarinin divanının Türkiyədəki nəşrinin ön sözündə yazır: “Mir Həmzə Nigari adlı lüğətdə bir söz olsaydı, qarşısında mütləq “eşq” yazılardı. 88 illik ömrünü bir tək eşqə, bir Tək eşqinə sərf etmiş bu könül dərinliyi olan şeyx heç şübhə yoxdur ki, XIX əsr türk təsəvvüf mühit və ədəbiyyatının da öndə gələn isimlərindəndir. Həyatının çoxunu keçirdiyi Şərqi Anadolu və Şimali Azərbaycanda hələ də analar övladlarına onun eşq şeirlərindən laylalar söyləyirlər”

Mir Həmzə Nigari əfəndi önəmli bir şairdir. Şeirlərində daha çox təsəvvüfi mövzuları işləmişdir. XIX əsrdən sonra Azərbaycan ədəbiyyatında həm əruz, həm xalq şeiri nəzm şəkilləri ilə təsəvvüfi şeir yazan divan sahibi bir şairdir. Şeirlərində ilahi eşq mövzusunun böyük bir səmimiyyət və ustalılıqla işləmişdir.

Həmzə Nigarinin Mühyiddin ibn Ərəbinin “Fütuhatı-Məkkiyyə” adlı əsərinə yazdığı “Tavzihat”, türkcə və farsca Divanı, bundan əlavə “Nigarnamə” və “Saqinamə” adlı əsərləri vardır. Mahir bir divan şairi olan Həmzə əfəndinin aşiqanə şeirlərinin yer aldığı türkcə Divanı 1908-ci ildə Tiflisdə və 1883-cü ildə İstanbulda çap olunmuşdur. Farsca divanı da İstanbulda 1911-ci ildə nəşr edilmişdir.

Onun şeirləri Amasiya ətrafında, Şərqi Anadoluda, Azərbaycanda - Borçalı, Qazax və Qarabağ türkləri tərəfindən əzbərlənmiş, illərcə cəzm adı verilən zikir məclislərində xüsusi bir muğam üstə, mistik bir həyəcan və mənəvi zövqlə oxunmuşdur.

Şeirlərində adətən Allah eşqi, Hz. Peyğəmbər sevgisi və Əhli-beyt məhəbbəti işlənmişdir. Nigarinin özünəməxsus, fərdi bir təsəvvüfi yolu vardır. Nəqşibəndiyyə təriqətinin Xalidiyyə qoluna mənsub sünni məzhəbli bir şeyx olmasına baxmayaraq yolunun və üsulunun mələmi-ələvi bir nəşvəyə sahib olması ilə diqqəti cəlb edir. Bir şeirində bu halını belə ifadə edir:

Halqai-rindanın çalaram nayin

Giriftaram eşqin çəkəram yayin

Tanımazam məzhəb bilməzəm ayin

Kəlisayı-eşqin Məsihasıyam

Zahiri Mələmi batını bi-kin

Peymanəsi məmlu badəsi rəngin

Sahnı-meyxanədə səccadə nişin

Zümrəyi-rindanın müqtədasıyam

Türkiyədə və Azərbaycanda Nigarinin şeirlərindəki tərənnümləri eyni duyğu və coşğunluqda ifadə edə bilən bir çox könül insanı yetişmişdir. Sovet hökumətinin təzyiqlərinə və Nigariyə qarşı aparılan ardıcıl propaqandalara baxmayaraq onun sevgisi qəlblərdən silinə bilməmişdir. Bu dövrdə gizlicə yaşadılan Nigari sevgisi Azərbaycanın şimal-qərb bölgələrində bu gün də davam etməkdədir.

Həmzə Nigarinin Türkiyə, Azərbaycan, Gürcüstan və Dağıstanda çoxlu sevəni və davamçısı olmuşdur. Onun davamçılarından bəziləri bunlardır: Oğlu Siracəddin əfəndi, Hacı Mahmud əfəndi Aslanbəyli, Cəfər Təyyar Paşa, Ömər Kaşifi Dağıstani, Ərzurumlu Mehmet Zakir əfəndi, Ərzurumlu Hoca Hafız Osman Siraci, Mir Seyid Həsən Hüsnu əfəndi əd-Dağıstani, Ağarahim Ağa Dilbazi, Şahnigar xanım Rəncur, Qazi Osman əfəndi, Hacı Zəkəriyyə əfəndi, Sədi Qarabaği, Hafız Mehmet Kaşif Dağıstani, Trabzonlu Osman Nəfi, Dağıstanlı Rəcəb Xabəri, Hacı Tayyib əfəndi, Hacı Mustafa əfəndi, Postlu Hacı Mahmud əfəndi, Amasiyalı Payasizadə Hacı Haqqı əfəndi.

İsmayıl Şirvaninin müridlərindən Xas Məhəmməd Şirvani Dağıstanın Yaraq kəndində mürşidlik etmiş, daha sonra Molla Məhəmməd Yaraqlı Kürdəmirə, İsmayıl Şirvaninin yanına gəlmiş, İsmayıl Şirvani onu Dağıstanda bu təlimin yayılması vəzifəsini tapşırılmışdır.

O təriqəti yaymağa başlayaraq ətrafına hər tərəfdən müridlər toplayaraq daha sonra Cəmaləddin əl-Qumuğiyyə xilafətnamə vermişdir. İmam Qazi Məhəmmədə və imam Şamilə təriqətin yollarını öyrədir.

Seyid Cəmaləddin Qazi Məhəmmədə icazətnamə verərkən “təriqəti Gimri sakini Şamilə ver və onu mənim yanıma gətir” deyərək buyurmuşdur

...Qazi Məhəmmədin “Qazavat” haqqındakı ideyasını dərinləşdirən Şamil Həmzət bəyin ölümündən sonra imam seçilmiş və o vaxtdan dağlıların Çar Rusiyasına qarşı azadlıq mübarizəsinə başçılıq etmişdir.

Nəqşibəndi təriqətinin mürşidlərindən olan Seyid Nigari də bu mübarizəyə laqeyd qala bilməzdi. Seyid Nigari və onun davamçıları rus işğalçılarına qarşı mübarizə aparən müridizm hərəkatına dəstək verdikləri üçün Çar hökuməti tərəfindən təqiblərlə üzləmişlər.

Nigarinin şeirlərində Qarabağ

Nigari, “vətən sevgisi imandandır” fərmanı ilə hərəkət edərək, ayrı düşdüyü cənnət vətəni Azərbaycan və Qarabağa olan həsrətini və bağlılığını şeirlərində işləmişdir.

Əzm eylə diyarı-Şirvanı

Qət eylə rəhi-Azərbaycanı

Bir yer deyəm ismidir Qarabağ

Cənnət yeri abı şir ü qaymağ

“Şairin Qarabağa olan məhəbbət etirafını oxuduqda insanın gözləri istər-istəməz dolur, “Mənim o diyarın uşaq-böyük, qadın-kişi, cavan-qoca - bütün əhalisinə və onların mənə olan məhəbbətinin dərəcəsinə yalnız Mövla bilir” deyən Seyyid Nigari həтта ölümündən sonra da Qarabağ camaatını fikirləşir, onların arzularını yerinə yetirməyi, Allah dərğahında onlara şəfaətçi olmağı düşünürdü. Maraqlıdır ki, Qarabağ camaatı da heç zaman Nigarini unutmamış, həтта sovet rejimi dövründə təriqət ədəbiyyatı adı altında bir çox şairlərimzin yaradıcılığının təbliğinə qadağa qoyulduğı zamanlarda da Nigarinin şeirləri Qarabağ xanəndələrinin, sadə xalqın dilində əzbər olmuşdur”.

Nə əcəb dövlət imiş seyri-şikari-Qarabağ,

Nə gözəl nemət imiş söhbəti-yarı Qarabağ!

Rəşki-mişk-ənber imiş buyi-ğubari-Qarabağ,

Abi-heyvan imiş ənhari-pünari-Qarabağ.

Kövsərü Tuba imiş çayı-çinari-Qarabağ.

Aləmi-cənnət imiş dari-diyarı-Qarabağ.

İmdi bildim nə imiş vəsfi-həzari-Qarabağ,

Yeridir kim çəkərəm ah və zari-Qarabağ.

Dağlayıbdur bəni bir laləüzari-Qarabağ,

Yandırıldur bəni bir nari-nigari-Qarabağ.

Şeyx Mir Həmzə Nigari öz doğma vətəni Qarabağın başına gələcək fəlakətləri görürmüş kimi “Mövla verə ömrü bir zamanı, islam ilə bir də görək anı” deyərək Qarabağın əsarətini xəbər vermişdir. Ancaq onun burada bir müjdəsi də diqqət çəkir. Nigari, “Qarabağ elinin gül gəzintisinin mənqibələri” sərlövhəli şeirində Qarabağı belə vəsf edir:

Bir mevzii-xoş fərah-fəzadır.

Dünyaya behişt disəm səzadır.

Cənnət gibi hər mahallidir bağ

Hər bir tərəfindən bağ u ırmağ

Hər canibi səbz, hər tərəfi bağ

Anın üçün ismidir Qarabağ

Seyrangahı-xoş, naziri-dil-şad

Şiraz deyil naziri-Bağdad

Mövla verə ömrü bir zamanı

İslam ilə bir də görək anı

Öp xakini fəth et kəlamı

Toprağına bizdən et səlamı

Zira ki qədimi darımızdır

Sər-mənzili-Şah Nigarımızdır

Nigari Qarabağın ruslar tərəfindən işğalından sonra yazdığı şeirində bu faciəli hadisənin sinəsinə sancılan xəncər kimi onu iztiraba qərq etdiyini ifadə edir. Bununla yanaşı, sanki o, Qarabağın zaman yetişsin XX əsrin sonlarında ermənilər tərəfindən işğal edilib talan ediləcəyini hiss etmiş kimi bugünkü insanların əhval-ruhiyyəsini misralarında əks etdirmişdir:

Sinəmə çəkilən qara dağımdır

Qara bağrım qanlı Qarabağımdır

Qan əkər, odlar tökər Mir-Nigari mægər

Yad qılıbdır yenə Qarabağ torpağını

* * *

Gözlərimdən hər dəm qan-yaş dökülür

Sərvtək qamətim yay tək bükülür.

Sinəmə çal-çarpaz dağlar çəkilir

Yadıma düşəndə Çilgəz yaylağı

* * *

Ey Nigari, ömrün erişdi payə

Salmadı başıma ol sərvə sayə

Can qurban eylərəm peyki-Səbayə

Xəbər versə bir gün ol Qarabağdan.

Şeirlərindən:

AH MİNƏL-EŞQ

Ah, ki bir yar yaxıbdur bəni,

Arizi gülzar yaxıbdur bəni.

Ləbləri gülnar yaxıbdur bəni,

Şöleyi-didar yaxıbdur bəni

Atəşi-dildar yaxıbdur bəni.

Ah minəl-eşqi və halatıhi,

Əhraqa qalbi bihəraratıhi.

Odlara saldı bəni yar, ey mədəd!

Düşdü cigərgahimə nar, ey mədəd!

Aldı diləfkarımı zar, ey mədəd!

Yaxdı bəni nari-nigar, ey mədəd!

Eylədi eşq atəşi kar, ey mədəd!

Qalmadı canımda qərar, ey mədəd!

Ah minəl-eşqi və halatıhi,

Əhraqa qalbi bihəraratıhi.

Cilveyi-eşq aşıqi ki lal edər,
Gəh səri-Tur üzrə şirin qal edər.
Həlqeyi-əfradə ki idxal edər,
Gah səri-həlqeyi abdal edər,
Gah meyi-zövq ilə xoşhal edər
Gah salur ayaqlarə xalxal edər.
Ah minəl-eşqi və halatıhi,
Əhraqa qalbi bihəraratıhi.

Bəxşi-Xuda, rəşki-Məsihadır eşq,
Mayeyi-möcüzeyi-Musadır eşq.
Ləfzi degil, mə'niyi-zibadır eşq
Özgə degil, sayeyi-Mövladır eşq.
Məxfi degil şəmsi-hüveydadır eşq
Leyk bilinməz nə müəmmadır eşq!
Ah minəl-eşqi və halatıhi,
Əhraqa qalbi bihəraratıhi.

Aləmi-sövdədə, ey ərbabi-ar,
Küfr ilə imana təfavütmü var?
Aşıqə birdir kərəmə cövri-yar
Gülşəni-vəhdətdə ki birdir həzar
Eşq ilə olmuş cigərim laləzar
Eşq ilədir cümlə sərəncami-kar
Ah minəl-eşqi və halatıhi,

Əhraqa qalbi bihəraratıhi.

Ədəbiyyat:

1. Akpınar Yavuz. Azeri Edebiyatı araştırmaları, Dergah. İst. 1994.
2. Altunbaş K. Divan-ı Seyyid Nigari, I-II, Samsun, 2004.
3. Akabali Fahreddin. Humay-ı Arş. (Həmzə Nigarinin nəşr edilməmiş əlyazma bioqrafiyası)
4. Ahmet Özer. Alvarlı Efe Hazretleri, Nil yayınları, İzmir 1991.
5. Cahangir Tariyel. Mir Sədi ağa, Bakı, 2001.
6. H.Öksüz, H.Muhammed Lutfi. Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri, s. 21, İst. 2006.
7. İskender Pala. Önsöz (Mir Hamza Nigari, Divan-ı Seyyid Nigari -Azmi Bilgin), İstanbul, 2003
8. Mustafa Kara. Dervişin Hayatı Sufinin Kelamı, Dergah yay. İstanbul, 2005.
9. M. Cəlil, F. Xəlilli. Mövlana İsmayıl Siracəddin Şirvani, Bakı, 2003.
10. Nigari Seyyid Hamza, Divan-ı Türki, İstanbul, 1883.
11. Mir Hamza Nigari, Divan-ı Seyyid Nigari (Azmi Bilgin), İstanbul, 2003.
12. Mir Həmzə Seyid Nigari. Divan, (haz. Nəzakət Məmmədova), Elm və Təhsil, Bakı, 2010